

Верховного Суду. Тобто процесуальний закон прямо покладає обов'язок на суд касаційної інстанції забезпечити ефективний захист приватних осіб у кожному конкретному випадку, що у кінцевому результаті має стати показником успішності реформи процесуального законодавства та судово-правової реформи 2016 року.

РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ, ЯКИМИ ПЕРЕДБАЧЕНО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ОСОБАМ, ЗВІЛЬНЕНИМ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

*Нікіфорова Тетяна Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

Впровадження пробації в Україні є сьогодні чи не найактуальнішою темою досліджень у галузі кримінально-виконавчого права. Однак багатоаспектність цього явища та масштабність процесу визначає все нові горизонти для здійснення наукових пошуків. Постійне реформування органу пробації, розширення повноважень офіцерів пробації, запровадження нових методів роботи із засудженими, перший практичний досвід здійснення певних видів пробації створює підстави для наукового аналізу та дослідження цих явищ.

Поняття «пробація» розглядається у декількох значеннях⁴¹². Найбільш прийнятною серед вчених-криміналістів та законодавців видається концепція пробації як методу роботи із злочинцями. Саме таке розуміння пробації знайшло свої відображення у міжнародних документах, зокрема у Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію

---

⁴¹²Алексеев І.С. Історико-правовий розвиток та законодавча регламентація поняття «пробація». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Вип. 5. Том 2. 2017. С. 82; Ягунов Д.В. Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації). *Актуальні проблеми європейської інтеграції*. Вип. шостий / за ред. Д.Ягунова. Одеса: Фенікс, 2011. С.152.

(прийнятій Комітетом Міністрів 20 січня 2010р.) та національному законодавчі багатьох держав. У Правилах пробація передбачає широке коло видів діяльності і заходів виховного впливу, включаючи нагляд, контроль і надання допомоги, які спрямовані на залучення засудженого у громадське життя, а також на забезпечення безпеки суспільства. Таким чином акцент у даному визначенні робиться не на формальних ознаках чи каральній функції, а на кінцевій меті, якою є ресоціалізація злочинця та гарантування безпеки суспільства⁴¹³.

У світі пробація має давню історію та великий досвід застосування. В Україні практичне запровадження пробації розпочалося з прийняттям 5 лютого 2015р. Закону «Про пробацію»⁴¹⁴. На підставі цього закону було прийнято ряд інших нормативно-правових актів та внесено зміни до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та Кримінально-виконавчого кодексу України. Законодавче врегулювання пробації в Україні ґрунтується на міжнародних нормативно-правових актах у цій сфері, враховує законодавство та досвід регулювання зарубіжних держав. Проте, як слушно зауважує Д.В. Ягунов, запровадження пробації в Україні повинно мати не формально-юридичне регулювання складних соціальних відносин, а концептуально-ідеологічне обґрунтування. «Мається на увазі не декларативно-описове зображення формально-юридичної сутності того чи іншого альтернативного покарання або повноважень кримінально-виконавчої інспекції та її місця в структурі державного управління пенітенціарною системою України. Йдеться про реальні показники ефективності альтернативних покарань й покарань з випробуванням та рецидиву після їх відбування, про соціологічні та психологічні дослідження процесів виконання альтернативних покарань, ставлення офіцерів кримінально-виконавчої інспекції та самих

---

⁴¹³ Алексеев І.С. Історико-правовий розвиток та законодавча регламентація поняття «пробація». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Вип. 5. Том 2. 2017. С. 83

⁴¹⁴ Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 30. Ст. 93.

засуджених до цілей та реалій покарання тощо».⁴¹⁵ Тобто запровадження пробації в Україні повинно стати не просто формальним перетворенням кримінально-виконавчої інспекції в службу пробації із покладенням на офіцерів пробації нових більш складних завдань, які вони через брак фінансування та обмеженість персоналу зможуть виконувати лише формально. Має бути створено базу для того, щоб мету пробації було досягнуто.

Метою пробації в першу чергу є гарантування безпеки суспільства. Проте мова йде про модель динамічної безпеки, де на відміну від статичної безпеки, основним методом гарантування безпеки є не ізоляція загрози, а управління ризиками. Тобто не ізолюючи особу від суспільства, держава повинна здійснювати такий нагляд, контроль та вплив на відповідну особу, за якого унеможлиблюється повторне вчинення злочину цією особою. Це передбачає постійний супровід у соціумі особи, яка може становити загрозу безпеці суспільства.

Однією із форм здійснення наглядової пробації є реалізація органом пробації пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Відповідно до п.7 ст.2 Закону України «Про пробацію» пробаційна програма - це програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.⁴¹⁶

Не дивлячись на те, що вже майже рік діє законодавчий механізм призначення та реалізації пробаційних програм, не всі судді знають про наявність відповідних законодавчих норм, інші – ігнорують такий захід, деякі - застосовують, проте не зазначають у вироку конкретного виду програми, яка має бути реалізована. Хоча слід зазначити, що саме застосування пробаційних

---

⁴¹⁵ Ягунов Д. В. Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації). *Актуальні проблеми європейської інтеграції*. Вип. шостий / за ред. Д. Ягунова. Одеса : Фенікс, 2011. С. 148

⁴¹⁶ Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 30. Ст. 93.

програм до осіб звільнених від відбування покарання з випробуванням є одним із найдієвіших заходів реалізації моделі динамічної безпеки.

Змінити наявну ситуацію можна було б встановивши обов'язок суду кожного разу при звільненні особи від кримінальної відповідальності розглядати питання про можливість застосування пробаційної програми.

Крім того, на думку деяких науковців для реалізації відповідного законодавчого положення мало бути створено такі організаційно-правові умови, за яких відповідні програми могли б розроблятися як органами пробації, за погодженням з громадськими, релігійними організаціями, так і безпосередньо громадськими, релігійними організаціями, з наступним затвердженням органом пробації⁴¹⁷. Проте прийняті у цій сфері нормативно-правові акти⁴¹⁸ не врахували таких наукових пропозицій. Відповідно до Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017р. проекти пробаційних програм розробляються Міністерством юстиції України. Мін'юст може залучати до розроблення проектів пробаційних програм підприємства, установи та організації незалежно від форми власності. Тобто участь громадських та релігійних організацій у розробленні пробаційних програм нормативно визначена. Наказом Міністерства юстиції України від 1 червня 2017 р. № 1913/7 сформовано робочу групу з питань розроблення та реалізації пробаційних програм, у складі якої 17 представників органів державної влади, 13 представників наукових та навчальних закладів, а також 10 представників громадських та релігійних організацій. Проте можливості реалізації альтернативних недержавних програм законодавством не передбачено. На жаль у цьому випадку Україна не скористалася позитивним досвідом зарубіжних

---

⁴¹⁷ Палій М. В. Пробація та капеланство як нові перспективи взаємодії державних та релігійних інститутів у протидії злочинності в Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 363.

⁴¹⁸ Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм : постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 р. № 24. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF>; Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм : наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2018 р. № 926/5. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/z0483-18>.

країн.

Слід також погодитися із думкою М.В. Палія щодо надання можливості засудженому самому обирати вид пробаційної програми.⁴¹⁹ Тобто особі має бути роз'яснено її обов'язок пройти певну пробаційну програму як умову її звільнення та роз'яснено зміст кожної програми і заходів її реалізації та надано реальну можливість самому обрати конкретну програму, яка призначається судом у вирок. Проте у зв'язку з тим, що законодавством не передбачено визначення судом виду пробаційної програми, у вироків вид пробаційної програми не вказується. Вид пробаційної програми визначається працівником уповноваженого органу з питань пробації, відповідно до виявлених факторів ризику за результатами оцінки вчинення повторного кримінального правопорушення. За таких умов думка суб'єкта пробації щодо визначення йому пробаційної програми взагалі не враховується. Звичайно, якщо законодавчо буде встановлено можливість розроблення та реалізації альтернативних недержавних пробаційних програм, то обов'язок визначення конкретного виду пробаційної програми має бути покладено саме на суд.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК МЕТА ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

*Ніколенко Людмила Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри юридичних дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України*

На сучасному етапі реформування судової системи виникає питання ефективності діяльності господарських судів. Для оцінки діяльності господарських судів можна використовувати різні критерії або показники, але

---

⁴¹⁹ Палій М. В. Пробація та капеланство як нові перспективи взаємодії державних та релігійних інститутів у протидії злочинності в Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 363.